

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ПЕРЕКЛАДАЧА ТА ФАХІВЦЯ З ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

УДК 37.016:821.112.2

НІМЕЦЬКОМОВНА ЛІТЕРАТУРА В ПРОГРАМАХ УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА ШКІЛ

Світлана ІВАНЕНКО (Київ, Україна)

e-mail: swetlaih@ukr.net

ІВАНЕНКО Світлана. НІМЕЦЬКОМОВНА ЛІТЕРАТУРА В ПРОГРАМАХ УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА ШКІЛ

У статті розглядаються питання прикладної германістики: місце викладання німецькомовної літератури в українській університетській освіті та в шкільних навчальних закладах. Обґрунтовується необхідність, залучити більше німецькомовних авторів та їх творів у курси підготовки майбутніх філологів, викладачів та вчителів німецької мови, наголошується на нових функціях літератури у високотехнологічному суспільстві XXI століття.

Ключові слова: німецькомовна література, функції художньої літератури, германістика, закордонна германістика, зарубіжна література

IVANENKO Svitlana. GERMAN-LANGUAGE LITERATURE IN THE UKRAINIAN UNIVERSITIES AND SCHOOLS CURRICULA

The article deals with applied German studies: the place of teaching German-language literature in the Ukrainian university and school education. The school foreign literature curriculum provides the study of 15 German-speaking authors literary work (translated into Ukrainian), while university curricula cover the work of 10 German-speaking authors, and some of them are familiar to students from the secondary school. The special course of German-language literature is the exception rather than the rule in university curricula. The necessity of attracting more German-speaking authors and their works to training courses for future philologists and teachers of the German language is substantiated, the emphasis is placed on new functions of literature in a high-tech society of the 21st century, for example, on the competence to form an ability to concentrate through reading of belles-lettres texts. The youth growing up in the multimedia world is used today to reading parallel texts, but it is the cause for losing the ability to concentrate. Due to the fact that the training of future "Germanists" in German-speaking countries implies a big part of belles-lettres texts thorough study, it is necessary to increase its share within the whole philological training in Ukrainian higher educational institutions. It is possible if we introduce an additional course of modern German-language belles-lettres texts in our curricula and plans and teach it in German. This will help in some way to overcome the qualitative gap in the training of Germanists in German-speaking countries and in Ukraine, focused more on training bachelors and masters in the specialty "German as a Foreign Language", rather than on training "Germanists". At the same time we have to fully use the possibilities of practical classes in the German language, i.e. work more intensively with literary texts (text interpretation, home reading, individual reading). And that means adding two Credit Points to the curriculum.

Keywords: German-language literature, functions of belles-lettres texts, German studies, foreign German studies, foreign literature.

1. Вступні зауваги

Проблемні питання прикладної германістики стосуються насамперед визначення ролі германістики серед інших наук та її місця в університетській освіті. Хоча в останні десятиліття були намагання об'єднати германістичні студії німецькомовних країн із закордонними, однак довелося констатувати, що між ними існує величезна різниця, хоча кожна країна може з повним правом назвати імена видатних учених цієї галузі наукового знання. Стосовно відмінностей йдеться про можливості, які існують в університетах за кордоном для успішного оволодіння знаннями з германістичних студій, а також про вимоги, які висувуються до викладання предметів цього напрямку підготовки майбутніх фахівців, а також до викладачів і студентів.

Цілком закономірно, що носії мови отримують більш високі вимоги, ніж студенти, які хоча і вивчали німецьку мову у школі, але звісно, що не мають рівня С2 за Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти. З цієї причини германістика за кордонами німецькомовних країн демонструє тенденцію до наближення вимог щодо напрямку підготовки «німецька як іноземна» або «німецька як друга мова».

Інше важливе питання прикладної германістики стосується місця художньої літератури в межах вивчення германістики. У німецькомовних країнах вона є безпосереднім складником навчання на філологічних факультетах аналогічно, як і в Україні на факультетах української мови і літератури вивчення літературної спадщини українських письменників є обов'язковим.

Студенти німецькомовних країн як носії німецької мови по закінченні навчання на факультетах германістики мають можливість працювати у видавництвах редакторами, літературними критиками або письменниками, які пишуть для певного видавництва і в ньому друкуються. Важливою галуззю є також педагогічна діяльність, до якої їх готують знову ж таки як носіїв німецької мови викладати мову і літературу у вищій школі та в школі. Але з викладанням у школі виникають деякі проблеми, тому що за свідченням Федерального центру з політичної освіти в Німеччині майже кожна п'ята особа – це мігрант [1]. До того ж молоде покоління німців читає мало порівняно з поколіннями, які не мали доступу до Інтернету. Та не зважаючи на ці обставини можна констатувати, що частка художньої літератури в межах підготовки філолога-германіста в німецькомовних країнах незбагненно більша порівняно з університетами за кордоном. Такий стан речей залежить також дуже сильно від традицій викладання німецької мови у певній країні.

Болонський процес, членами якого є переважна кількість європейських країн, створив деяку схожість освітніх програм викладання у вищій школі, але кожна країна демонструє свої відмінності, які пов'язуються безпосередньо із принципом *Employability* – працевлаштування випускників після навчання, тобто наскільки вони готові до практичної діяльності, наскільки їх знання затребувані суспільством. Однак в цьому принципі криється і певна небезпека, яка полягає у спрощенні знання, яким мають оволодіти студенти, тому що ми завжди стоїмо перед питанням, яка частка інформаційного знання має надаватися у межах предмета, і яка кількість часу має приділятися формуванню практичних навичок, трендовим є якраз останнє.

Тільки обмежена кількість випускників факультетів германістики отримує робочі місця у вищій школі своєї країни, тому більшість з них йде працювати у школу, і відповідно вимоги до викладання германістики у класичних університетах намагаються пристосувати до традиційних вимог викладання німецької як іноземної у школі.

2. Викладання німецькомовної літератури в українських університетах

Процес зниження вимог до викладання літератури німецькомовних країн у межах підготовки германістів-філологів, викладачів та перекладачів дуже добре спостерігаємо в Україні. Спецкурс «Німецькомовна література після 1945 р.» з'явився 2017 р. на один семестр у Програмі КНУ імені Тараса Шевченка, але в інших вишах ця література представлена лише як складник предмета «Зарубіжна література».

Мінімальні знання із зарубіжної літератури українські студенти отримують у школі. При цьому вивчаються лише 15 німецькомовних авторів. В університеті ці знання поглиблюються вивченням ще 10-ти німецькомовних авторів. Такий стан речей вимагає більш інтенсивного включення творів художньої літератури у програми з підготовки студентів-філологів і студентів, які вивчають німецьку як іноземну.

У роботі з літературним текстом завдяки його фікційності у студентів можна сформувати навички впевненого володіння як прямими значеннями слів, так і переносними, щоб можна було зрозуміти задум автора художнього твору, але і для того, щоб у спілкуванні розуміти метафоричне або метонімічне мовлення. На заняттях з німецької мови потрібно інтерпретувати як зміст художнього тексту, так і його форму, а при цьому можна активно залучати знання студентів щодо стилістичних засобів, які вивчались у школі стосовно рідної мови та літератури. Студенти, які вивчають німецьку як перший фах, можуть в інтерпретації художнього тексту застосовувати свої знання з мовознавства (фонетики/фонології, граматики, лексикології і стилістики) і таким чином їх закріплювати.

У культурному просторі України за Дмитром Затонським «світова література вважається одним із головних чинників формування духовності» (2006: 3). Вивчення предмета «Зарубіжна література» передбачено з 5-го до 11 класу включно. Учителі, які мають право викладати цей предмет, отримують свою освіту як в педагогічних вищих навчальних закладах, так і в класичних університетах, але мають також знання з педагогіки і методики викладання іноземної мови.

Зарубіжна література викладається у нас українською, художні твори читаються у перекладі й інтерпретуються відповідно також українською. Якщо розглянути функції, які література виконує у формуванні особистості, хоча б це була література після 1945 року, то

стають очевидними причини, з яких просто необхідно започатковувати викладання курсу «Німецькомовна література». Наступний перелік функцій літератури активно дискутується сьогодні науковою спільнотою: естетична, гедоністська, пізнавально-теоретична, евристична, дидактична, комунікативна, компенсаторна, ідеологічна, пропагандистська, сугестивна, соціокультурна (культурної самоідентифікації), формування свідомості, прийомів концентрації уваги, цінностей, смаку, впевненості в собі, толерантності, футурологічна, філологічна, містична та ін.

Ганс Ульріх Гумбрехт (2014) вважає, що саме література пропонує на сьогодні молодій генерації підтримку у формі «сконцентрованої конкретності у морі електронної мегакомунікації» [2]. З цієї думки науковця можна вивести функцію формування спроможності до концентрації завдяки літературі, тому що молодь виростає сьогодні у мультимедійному світі і вже звикла до читання паралельних текстів, але через це на жаль втрачається спроможність до концентрації уваги.

Зважаючи на функції літератури, завдання до навчання, завдання батькам і бібліотекам убачаємо в активній та ефективній підтримці і просуванні читання. Читання, як відомо, має велике значення для успішного навчання. І дуже позитивним є факт, що наша діюча Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з зарубіжної літератури спрямовує вчителів на серйозну роботу стосовно формування навичок читання художньої літератури: «5–7 класи – прилучення до читання, 2) 8–9 класи – системне читання, 3) 10–11 класи – творчо-критичне читання.» [3, с. 19]. Ці навички допомагають студентам успішно навчатися і на філологічних факультетах зокрема. Випускники-германісти, які навчалися в німецькомовних країнах, пригадують нескінченні списки авторів обов'язкової літератури до семінарських занять та екзаменів. А германістика за кордонами німецькомовних країн орієнтується насамперед на вивчення мови і набагато меншою мірою літератури.

Якщо поставити собі питання, яких авторів читали випускники-германісти в Україні, то виявляється, що це мізерна частинка від того, що читали германісти в Німеччині, Австрії та Швейцарії. Вульф Зегенбрехт у своїй публікації „Was sollen Germanisten lesen“ (Що мають читати германісти) (1994) [9] на 76 сторінках перераховує найважливіших авторів та їх твори. Третє актуалізоване видання цієї книжки 2006 р. має вже 84 сторінки [10]. Порівняно з цими вимогами ситуація в закордонній германістиці абсолютно інша.

2.1. Шкільні знання з німецької літератури

Мінімальні уявлення про німецькомовну літературу українські студенти- германісти отримують у школі, як про це було зазначено вище. Позитивно оцінюємо принципи побудови викладання зарубіжної літератури, йдеться про збереження «у 5–7 класах проблемно-тематичного й жанрового принципів; у 8–9 класах — історико-літературного й жанрово-родового принципів; у 10–11 класах — історико-літературного й мультикультурного принципів» [3, с. 19]. Завдяки такій побудові зарубіжну літературу вивчають не тільки у хронологічному порядку, але і за так званим принципом циклічної прогресії.

У 5-ому класі вивчається одна казка Братів Я. і В. Грімм за вибором учителя («Пані Метелиця» або «Бременські музиканти»), вірш Йоганна Вольфганга Гете «Нічна пісня подорожнього», вірш Генріха Гейне «Задзвени із глибини...» і книжка Пауля Маара «Машина для здійснення бажань, або Суботик повертається в суботу». У 6-ому класі передбачено вивчення творчості таких авторів, як Міхаель Андреас Гельмут Енде та його книги «Джим Гудзик і машиніст Лукас» і Крістіне Нестлінгер «Конрад, або Дитина з бляшанки». А у 7-ому класі вивчають баладу Фрідріха Шиллера «Рукавичка», вірш Генріха Гейне «Коли настав чудовий май...» та вірш А. Маргул-Шпербера «Про назву концтабору Бухенвальд», а також книжку Корнелії Функе «Чорнильне серце». **У навчальному плані на 8-й клас німецькомовні автори відсутні взагалі.** У 9-ому класі вивчаються поетичні твори Йоганна Вольфганга Гете «Вільшаний король», «Травнева пісня», «Прометей», Фрідріха Шиллера «До радості», Генріха Гейне «Книга пісень» («На півночі кедр самотній...», «Не знаю, що стало зо мною...», «Коли розлучаються двоє...»). У 10 -ому класі увазі школярів пропонується фантастична казка-повість Ернста Теодора Амадея Гофмана «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер», а в 11-ому класі вивчаються твори Йоганна Вольфганга Гете

«Фауст» (I частина), останній монолог Фауста (II частина); Франца Кафки «Перевтілення», Райнера Марії Рільке «Згаси мій зір...», «Орфей, Еврідіка, Гермес», драматичний твір Бертольта Брехта «Матінка Кураж та її діти», а також оповідання Генріха Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» і поетичний твір Пауля Целана «Фуга смерті». Надається огляд драматургії Ф. Дюрренматта («Гостина старої дами») та М. Фріша («Санта-Крус»).

Міністерство освіти пропонує вивчати твори перерахованих німецькомовних письменників як обов'язкову літературу для загальноосвітніх навчальних закладів, але надаються також списки додаткової літератури. Серед них Бюргер Г. і Распе Р. Е. «Дивовижні пригоди, подорожі й бойові подвиги барона Мюнхгаузена», Гауф В. «Маленький Мук», Гофман Е. Т. А. «Лускунчик», Кестнер Е. «Еміль та детективи», «Крихта та Антон» (1 за вибором), Маар П. «Пан Белло і блакитне диво», «Що не день, то субота», «Китобус або Нові цятки для Суботика» (1-2 за вибором), Енде М. «Момо», «Нескінченна історія» (1 за вибором), Нестлінгер К. «Пес йде у світ», «Начхати нам на огіркового короля!», «Гном у голові», «Летіть, хрущі» (1-2 за вибором), Ремарк Е. М. «Три товариші», «Життя в борг» (1 за вибором), Шиллер Ф. «Івікові журавлі», «Підступність і кохання», «Розбійники», «Вільгельм Телль» (1 за вибором), Нестлінгер К. «Маргаритко, моя квітко», Гофман Е. Т. А. «Золотий горнець», «Лускунчик або мишачий король», Гессе Г. «Гра в бісер», «Степовий вовк» (1 твір за вибором учителя), Дюрренматт Ф. «Фізика», «Гостина старої дами» (1 твір за вибором учителя), Кафка Ф. Притчі. «Лист до батька», Манн Т. «Маріо і чарівник», Зюскінд П. «Голуб», Рансмайр К. «Останній світ», Фріш М. «Андорра», «Біографія», «Санта-Крус» (1 твір за вибором учителя).

Запропонована німецькомовна література, додаткова до програми, дійсно заслуговує на те, щоб її читати, однак у подібних обсягах пропонуються списки авторів і творів, представників інших літератур світу: англійської, французької, американської, російської, японської, перської, польської, чеської, ірландської та ін. А вчитель має всього 4 години на рік на перевірку індивідуального читання учнів за цим списком. Можна зробити висновок, що далеко не всі школярі опановують твори німецькомовних письменників із додаткового списку запропонованої літератури.

2.2 Щодо актуального стану викладання німецькомовної літератури у вищій школі

В університетській освіті викладається курс зарубіжної літератури, а спеціального курсу для студентів-германістів з історії німецькомовної літератури немає, тому що вони отримують спеціальність учителя або викладача (магістри) німецької, англійської мови і зарубіжної літератури.

Інше питання, це питання змісту курсу зарубіжної літератури. Завдяки отриманню університетами автономії у рамках Болонської системи, акценти у викладанні цього курсу ставляться керівниками відповідних кафедр університетів та їх спеціалізації. В НПУ імені М. П. Драгоманова ці акценти стоять на англійській і російській літературі, в КНЛУ домінує французька література. З іншого боку курси щодо певних літературних епох – це курси за вибором. При цьому виняткове значення має кількість студентів, які обрали певний курс, саме ця кількість визначає, чи взагалі курс відбудеться.

В останні роки прослідковується тенденція щодо скорочення аудиторних занять, так що програми кожного року підлягають скороченню за цим параметром. Херсонський державний університет, наприклад, опублікував у 2014 р. усі програми з германського літературознавства, але при цьому не було визначено кількість кредитів, які отримали курси з історії німецької літератури [6]. З цієї причини їх не можна розглядати як реалістичні, тому що та обмежена кількість кредитів, яка надається фаховій філологічній освіті, розподіляється насамперед на вивчення мови і на філологічні дисципліни: фонетика/теоретична фонетика, граматики/теоретична граматики, стилістика, теорія і практика перекладу.

Якщо наше українське літературознавство дефінують як таке, що знаходиться у постколоніальній фазі свого розвитку [7], то маємо констатувати, що попри всі реформи і новий закон про вищу школу зміст навчання залишається почасти старим. Причиною цього є факт, що шкільний фах «Зарубіжна література» побудований на основі російської літератури, тому що у 90-ті роки минулого століття, щоб дати роботу вчителям російської мови і

літератури, непотрібним в такій кількості в сучасній незалежній Україні, їх після відповідної перепідготовки перекваліфікували у викладачів зарубіжної літератури, однак не всі вони засвоїли новий зміст освіти, і де-інде у курсі зарубіжної літератури домінує російська. Петро Іванишин [7, с. 3] наголошував 2014 р., що в Україні відбулося ослаблення російсько-радянської парадигми, але все ще присутні радянські ритуали, міфи і символи. І в цьому можна вбачати також певну причину, чому так мало німецькомовних письменників присутні в навчальних планах з курсу зарубіжної літератури наших вишів.

У програмах переважної більшості вишів України вивчаються в межах курсу зарубіжної літератури 10 німецькомовних авторів, при цьому деякі імена відомі студентам з шкільної програми, тобто студенти ще раз у виші вивчають Бертольта Брехта з його «Матінкою Кураж», лірику Райнера Марії Рільке, «Крихітку Цахес на прізвисько Цинобер», Е. Т. А. Гофмана, «Перевтілення» Кафки, деякі твори перегукуються з списком додаткової літератури, яку учні мали б прочитати в школі. Це твердження стосується творчості Германа Гессе («Гра в бісер», «Степовий вовк»), Е. Т. А. Гофмана («Золотий горнець»), Фрідріха Шиллера («Розбійники»). Новими авторами були для студентів Готтфрід Стразбурзький («Тристан»), Готтхольд Ефраїм Лессінг («Емілія Галотті»), а новими творами «Страждання молодого Вертера» Йоганна Вольфганга Гете, «Піщана людина» та «Життєва філософія kota Мура» Е.Т.А. Гофмана, «Смерть у Венеції» та інші новели Томаса Манна, «Процес» та «Замок» Германа Гессе, «Добра людина з Сичуані» Бертольта Брехта.

Цей перелік дещо варіюється від університету до університету, дехто ще раз розглядає «Фауста» Гете, а дехто «Останній світ» Рансмайра чи твори романтиків. З одного боку, зрозуміла причина повтору вивчення творів шкільної програми з літератури у виші, тому що ці твори та методику їх викладання студенти мають обов'язково досягнути під час навчання, але, з іншого боку, якщо вони їм знайомі ще з шкільної лави, то можливо раціональніше було б сконцентрувати увагу на методиці роботи з цими творами, а у вивільнений час розглянути ще й сучасні твори німецької літератури.

Як вже було зазначено вище з 2017 р. протягом семестру в КНУ імені Тараса Шевченка читається курс німецької літератури після 1945 р. Це означає, що студенти нашого найпрестижнішого університету таки отримують знання з сучасної німецької літератури. Інший позитивний приклад маємо у Криворізькому державному педагогічному університеті, де є кафедра німецької мови і літератури з методикою викладання. І саме тут викладається курс німецької літератури паралельно до курсу зарубіжної літератури. Показовим є той факт, що студенти-бакалаври до комплексного екзамену державного іспиту «Німецька мова та історія зарубіжної літератури з методиками їх навчання» напряму підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (німецька) готуються відповідати на питання з історії німецької літератури німецькою мовою [8].

3. Висновки

Германістика в Україні має бути орієнтованою на практичні завдання вчителя, викладача, філолога, перекладача німецької мови і літератури. Стосовно німецькомовної літератури курс зарубіжної літератури має бути ґрунтовно переглянутий, щоб відповідати вимогам часу. Частка німецької літератури в програмах вишів з зарубіжної літератури має збільшитися для майбутніх фахівців за рахунок переструктуралізації або потрібно ввести обов'язковий курс сучасної німецькомовної літератури, так само, як для романістів французької, а для англістів – англійської літератури. І бажано, щоб цей курс читався мовою, яку студенти вивчають, у нашому випадку німецькою. Це підняло б рівень знань насамперед з німецької мови і дало б можливість читати твори німецькомовних письменників в оригіналі. Певне збагачення курсу вбачаємо у застосуванні принципу міждисциплінарності, коли в інтерпретацію художніх творів залучаються знання з лінгвістики і тим самим закріплюються.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Bundeszentrale für politische Bildung. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/61646/migrationshintergrund-i>
2. Gumbrecht, Hans Ulrich (2014): Was ist Literatur heute? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.faz.net/digital/2014/01/24/ist-literatur-heute-469/>

3. Зарубіжна література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 5–9 класи (2012 р. зі змінами 2015 р.) Затверджено Міністерством освіти і науки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

4. Зарубіжна література. Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://birky.e-schools.info/pages/navchaln-programi-10-11-klasv-chinn-z-1-veresnja-2018-roku>

5. Затонський Д. Вступне слово // Вікно в світ. – 1 (20). – 2006. – С. 3-5.

6. Збірка навчальних програм із літературознавчих дисциплін загальноуніверситетської кафедри світової літератури та культури імені проф. О. Мішукова для студентів ВНЗ. – Херсон: ХДУ, 2014. – 274 с.

7. Іванишин П. Українське літературознавство постколоніального періоду : монографія / Петро Іванишин. – К.: ВЦ «Академія», 2014. – 192 с. – (Серія «Монограф»).

8. Програма атестації здобувачів вищої освіти. Німецька мова та історія зарубіжної літератури з методиками навчання, підготовка бакалавра на пряму підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (німецька). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/1nXxxa4BRMamJ6xdKvBapFO6RGSnVIIuM/view>

9. Segenbrecht, W.: Was sollen Germanisten lesen? Ein Vorschlag. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 1994. – 76 S.

10. Segenbrecht, W.: Was sollen Germanisten lesen? Ein Vorschlag. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2006. – 84 S. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.esv.info/978-3-503-09806-4>

REFERENCES

1. Bundeszentrale für politische Bildung unter <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/61646/migrationshintergrund-i> [Stand: 01.02.2018]. [in German].

2. Gumbrecht, Hans Ulrich (2014). Was ist Literatur heute? unter <http://blogs.faz.net/digital/2014/01/24/ist-literatur-heute-469/> [abgerufen am: 11.07.2017]. [in German].

3. Zarubizhna literatura. Prohrama dlya zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv 5–9 klasy (2012 r. zi zminamy 2015 r.) Zatverdzheno Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy. [Foreign Literature. Program for comprehensive schools Grades 5-9 (2012, with additions 2015)]. [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

4. Zarubizhna literatura. Prohrama dlya 10–11 klasiv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv z ukayins'koyu movoyu navchannya. [Foreign Literature. Program for comprehensive schools with Ukrainian teaching Grades 10-11]. [Electronic resource]. – Rezhym dostupu : <https://birky.e-schools.info/pages/navchaln-programi-10-11-klasv-chinn-z-1-veresnja-2018-roku>

5. Zatons'kyi, D. (2006). Vstupne slovo [Introduction Word] // Vikno v svit. 1 (20). P. 3-5.

6. Zbirka navchal'nykh program iz literaturoznavchykh dystsyplin zahal'nouniversytet's'koyi kafedry svitovoyi literatury ta kul'tury imeni prof. O. Mishukova dlya studentiv VNZ. (2014). [Collection of Curriculum Programs in Literature Studying of Mishukov General Foreign Literature and Culture University Department for University students]. Kherson: KHDU.

7. Ivanyshyn, P. (2014). Ukrayins'ke literaturoznavstvo postkolonial'noho periodu : monohrafiya. [Ukrainian Literature Studying of Postcolonial Period: monografiya.]. Kyiv: VTS «Akademiya». (Seriya «Monohraf»).

8. Prohrama atestatsiyi zdobuvachiv vyshchoyi osvity. Nimets'ka mova ta istoriya zarubizhnoyi literatury z metodykamy navchannya, pidhotovka bakalavra napryamu pidhotovky 6.020303 Filolohiya. Mova i literatura (nimets'ka). [Program of Attestation of university students. The German Language and History of German Literature with Methodology of Teaching, bachelors' preparation 6.020303 Philology. Language and Literature (German)]. [Electronic resource]. Access: <https://drive.google.com/file/d/1nXxxa4BRMamJ6xdKvBapFO6RGSnVIIuM/view>

9. Segenbrecht, W. (1994). Was sollen Germanisten lesen? Ein Vorschlag. Berlin: Erich Schmidt Verlag. [in German].

10. Segenbrecht, W. (2006). Was sollen Germanisten lesen? Ein Vorschlag. Berlin: Erich Schmidt Verlag. [Electronic resource]. – Access : <https://www.esv.info/978-3-503-09806-4>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Світлана Іваненко – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Київського національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Наукові інтереси: Стилістика тексту, порівняльна стилістика, лінгвостилістична інтерпретація художнього тексту і текстів практичного мовлення, комунікативна прагматика.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Svitlana Ivanenko – Doctor SC, Professor, Professor of the Foreign Languages Department at the National Pedagogical Mykhajlo-Drahomanov-University Kyiv.

Scientific interests: Text Stylistics, Comparative Stylistics, Stylistic Interpretation of the Belles-Lettres Texts and Texts of Practical Speech, Communicative Pragmatics.